

POWIAT
STALOWOWOLSKI

Ubezważnowolnienie – procedura i jego skutki

Poradnik opracowany przez Fundację „Masz Prawo” z siedzibą w Tarnobrzegu jako zadanie publiczne zlecone i sfinansowane ze środków otrzymanych od Powiatu Stalowowolskiego w ramach edukacji prawnej, o której mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. 2015 poz. 1255 z późniejszymi zmianami), w związku z realizacją zadania prowadzenia punktu nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego w Powiecie Stalowowolskim w 2023 roku.

TARNOBRZEG 2023

Wstęp

Instytucja ubezwłasnowolnienia jest jedną z częściej występujących w ramach udzielanych porad prawnych jak i obywatelskich, jeśli chodzi o prawo cywilne. Najczęściej do punktów nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego zgłasza się najbliższa rodzina osoby co do której istnieją przesłanki do orzeczenia wobec niej ubezwłasnowolnienia, tak częściowego jak i całkowitego. Beneficjenci najczęściej potrzebują wyjaśnienia zagadnień dotyczących skutków orzeczenia ubezwłasnowolnienia oraz sporządzenia wniosku o ubezwłasnowolnienie. W praktykach punktów nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego zauważalna jest tendencja wzrostowa sporządzanych wniosków o ubezwłasnowolnienie. Powyższe z pewnością uzasadnione jest faktem coraz większej świadomości prawnej społeczeństwa i wiedzą na temat tej instytucji.

Niniejszy poradnik ma na celu przybliżenie przepisów prawnych, przesłanek które warunkują orzeczenie ubezwłasnowolnienia, a także jego skutków. Z uwagi na obszerność regulacji związanych z tą tematyką, poradnik będzie opracowaniem skupiającym się na tych, które występują najczęściej w ramach udzielanych porad obywatelskich.

I. UBEZWŁASNOWOLNIENIE CZĘŚCIOWE – PRZESŁANKI

Instytucja **ubezwłasnowolnienia częściowego** została uregulowana w art. 16 Kodeksu cywilnego.

Zgodnie z brzmieniem art. 16 § 1 KC ubezwłasnowolnić częściowo można wyłącznie:

1. osobę pełnoletnią
2. posiadającą pełną zdolność do czynności prawnych,
3. która cierpi na chorobę psychiczną, niedorozwój umysłowy albo inny rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwo lub narkomanię, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, jednak osoba ta potrzebuje pomocy w prowadzeniu jej spraw;

Ubezwłasnowolnienie częściowe różni się od ubezwłasnowolnienia całkowitego tym, że nie wymaga się, aby osoba, której dotyczy wniosek, nie była w stanie kierować swoim postępowaniem. Wystarczy, że będzie jej jedynie potrzebna **pomoc do prowadzenie istotnych spraw**.

Należy pamiętać, iż nie każde zaburzenie psychiczne, czy nawet choroba psychiczna uzasadniają orzeczenie ubezwłasnowolnienia, uzależnione jest to od rodzaju i stopnia nasilenia choroby oraz od indywidualnych objawów występujących u danej osoby. Konieczne jest, aby w przypadku osoby z zaburzeniami psychicznymi wystąpił dodatkowy element – potrzeba udzielenia jej pomocy do prowadzeniu swoich spraw majątkowych i niemajątkowych. Ubezwłasnowolnienie częściowe ma na celu ochronę interesu osobistego lub majątkowego osoby fizycznej.

II. UBEZWŁASNOWONIENIE CAŁKOWITE – PRZESŁANKI

Instytucja **ubezwłasnowolnienia całkowitego** została uregulowana w art. 13 Kodeksu cywilnego.

Zgodnie z brzmieniem art. 13 § 1 KC ubezwłasnowolnić częściowo można wyłącznie:

1. Osobę która ukończyła lat trzynaście
2. która wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

Tak jak przy ubezwłasnowolnieniu częściowym podkreśla się m.in. że istnienie choroby psychicznej lub innej wskazanej w art. 13 § 1 k.c. przyczyny nie jest przesłanką wystarczającą do orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego. Musi jej jeszcze towarzyszyć powiązana z tymi przyczynami niemożność kierowania swoim postępowaniem przez osobę fizyczną, której wniosek dotyczy. Przy czym przez pojęcie „niemożność” rozumie się **brak świadomego kontaktu z otoczeniem oraz brak intelektualnej oceny swojego zachowania i wywołanych w nim następstw.** Orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu całkowitym powinno następować tylko wtedy, gdy ochrony interesu osoby nie da się zapewnić w stopniu właściwym przy zastosowaniu innych normatywnych instytucji ochronnych, w tym przykładowo instytucji ubezwłasnowolnienia częściowego.

III. SKUTKI UBEZWŁASNOWOLNIENIA CZĘŚCIOWEGO

Skutkiem ubezwłasnowolnienia częściowego jest powstanie stanu ograniczonej zdolności do czynności prawnych, co w praktyce oznacza, iż osoba ubezwłasnowolniona częściowo może zaciągać zobowiązania lub rozporządza swoimi prawami

jednakże tylko za zgodą jej przedstawiciela ustawowego (kuratora). Sytuacja prawna osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest taka sama jak osoby, która ukończyła lat 13 a nie ukończyła 18. W przypadku, kiedy osoba ubezwłasnowolniona częściowo bez zgody przedstawiciela ustawowego zawrze umowę ważność tej umowy zależy od potwierdzenia jej przez przedstawiciela ustawowego. Oczywiście osoba ubezwłasnowolniona może zawierać umowy w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego, np. zrobienie bieżących zakupów spożywczych. Osoba ubezwłasnowolniona częściowo może bez zgody przedstawiciela ustawowego rozporządzać swoim zarobkiem, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej postanowi (np. w przypadku trwonienia wynagrodzenia za pracę).

Skutkiem ubezwłasnowolnienia częściowego jest postanie **rozdzielności majątkowej z mocy prawa** – w przypadku kiedy ubezwłasnowolniony małżonek pozostaje w związku małżeńskim.

IV. SKUTKI UBEZWŁASNOWOLNIENIA CAŁKOWITEGO

Skutkiem ubezwłasnowolnienia całkowitego jest pozbawienie osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie zdolności do czynności prawnych, czyli nabywania w drodze czynności prawnych praw i zaciągania zobowiązań. Sytuacja prawna osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest taka sama jak osoby, która nie ukończyła lat 13. Czynności prawne dokonywane samodzielnie przez osobę ubezwłasnowolnioną są nieważne – podpisanie umowy pożyczki. Osoba taka może dokonywać czynności w drobnych bieżących sprawach – np. zakupy – i czynności te są ważne, chyba że pociągają za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnej – np. nabycie 1 kg jabłek za kwotę 1000 zł.

Skutkiem ubezwłasnowolnienia całkowitego jest postanie **rozdzielności majątkowej z mocy prawa** – w przypadku kiedy ubezwłasnowolniony małżonek pozostaje w związku małżeńskim.

V. OSOBY UPRAWNIONE DO ZŁOZENIE WNIOSKU O UBEZWŁASNOWOLNIENIE CAŁKOWITE I CZĘŚCIOWE

Wniosek o ubezwłasnowolnienie może złożyć jedynie :

1. krewny w linii prostej (rodzeństwo, dzieci, wnuki),
2. małżonek,
3. przedstawiciel ustawowy;
4. prokurator

VI. WNIOSEK O UBEZWŁASNOWOLNIENIE

1. zakres ubezwłasnowolnienia tj. częściowe/całkowite,
2. stan cywilny osoby, która ma być ubezwłasnowolniona i w zależności od tego należy złożyć jej akt urodzenia, bądź jeśli pozostaje w związku małżeńskim akt małżeństwa ze wskazaniem imienia, nazwiska współmałżonka i jego adresu zamieszkania. Jeśli uczestnik postępowania jest wdową/wdowcem wówczas należy złożyć odpis skrócony aktu zgonu małżonka, a przypadku jeśli uczestnik jest osobą rozwiedzioną - odpis skrócony aktu małżeństwa z adnotacją o rozwodzie lub odpis prawomocnego wyroku rozwodowego.
3. stosunek pokrewieństwa wnioskodawcy wobec uczestnika poprzez złożenie odpowiedniego odpisu aktu stanu cywilnego – akt wnioskodawcy, zaś w przypadku kobiet (córka, siostra), które zawarły związek małżeński i zmieniły nazwisko akt małżeństwa wnioskodawczynie.
4. przyczyny wystąpienia z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie oraz oświadczenie, czy osoba której dotyczy wniosek jest w stanie stawić się osobiście w sądzie.

5. jeżeli według wniosku ubezwłasnowolnienie ma być orzeczone z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego należy dołączyć świadectwo lekarskiego wydane przez lekarza psychiatrę o stanie psychicznym osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, lub opinii psychologa o stopniu niepełnosprawności umysłowej tej osoby. Jeżeli ubezwłasnowolnienie ma nastąpić z powodu pijaństwa należy dołączyć zaświadczenie poradni przeciwalkoholowej, a jeżeli ubezwłasnowolnienie ma nastąpić z powodu narkomanii - zaświadczenie z poradni leczenia uzależnień.

Oплата od wniosku o ubezwłasnowolnienie wynosi **100 zł**. **Opłatę należy uiszczyć na rachunek bankowy Sądu właściwego do rozpoznania sprawy bądź kupić znak opłaty sądowej w terminalu znajdującym się w każdym sądzie.** Dodatkowo należy liczyć się z kosztami opinii biegłych psychiatrów i psychologa/neurologa w kwocie ok. **600 zł**. W przypadku braku możliwości finansowych na pokrycie kosztów można złożyć wniosek o zwolnienie z kosztów sądowych – albo od razu we wniosku albo po wezwaniu przez sąd do uiszczenia kosztów sądowych.

Sądem właściwym do złożenia wniosku o ubezwłasnowolnienie jest **Sąd Okręgowy miejsca zamieszkania** osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie. Należy złożyć 3 egzemplarze wniosku wraz z załącznikami.

VII. PROCEDURA

Osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, musi być zbadana przez biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa, a także psychologa.

Opinia biegłego oprócz oceny stanu zdrowia psychicznego lub zaburzeń psychicznych albo rozwoju umysłowego osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, powinna zawierać umotywowaną ocenę zakresu jej zdolności do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem i prowadzenia swoich spraw, uwzględniającą postępowanie i zachowanie się tej osoby.

W sprawie Sąd oprócz opinii biegłych przesłuchuje wnioskodawcę, wysłuchuje uczestnika postępowania (wysłuchanie powinno odbyć się w obecności biegłego

psychologa oraz - w zależności od stanu zdrowia osoby, która ma być wysłuchana - biegłego lekarza psychiatry lub neurologa) oraz przesłuchuje świadków – o ile tacy zostali zawnioskowani. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego Sąd wydaje rozstrzygnięcie w sprawie.

Po uprawomocnieniu się orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu – częściowym lub całkowitym Sąd który wydał postanowienie o ubezwłasnowolnieniu przesyła Sądowi opiekuńczemu odpis orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu w celu ustanowienia opiekuna – dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie bądź kuratora – dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo.

Opiekunem lub kuratorem może zostać osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, czyli pełnoletnia, nieubezwłasnowolniona oraz korzystająca z pełni praw Osoba opiekuna/kuratora powinna cieszyć się nieposzlakowaną opinią, stanem zdrowia pozwalającym na pełnienie funkcji opiekuna lub kuratora oraz nie może być karany za przestępstwo popełnione umyślnie.

Ustanowienie opiekuna i kuratora następuje postanowieniem sądu opiekuńczego, przed którym składa się przyrzeczenie. Sąd wydaje tzw. zaświadczenie, stanowiące dowód uprawnień względem ubezwłasnowolnionego.

Najczęściej kuratorem zostaje osoba najbliższa osobie ubezwłasnowolnionej – siostra/brat, małżonek. Jednakże jeśli żadna z takich osób nie chce bądź nie może pełnić takiej roli nie ma przeszkód aby została nim osoba obca dla ubezwłasnowolnionego – np. pracownik OPS/GOSP.

PODSUMOWANIE

Ubezwłasnowolnienie rodzi dla osoby ubezwłasnowolnionej istotne ograniczenie a nawet pozbawienie możliwości dokonywania przez nią czynności prawnych, jest więc silną ingerencją w jej sferę wolności, dlatego z należytą starannością należy przeanalizować podstawy do złożenia takiego wniosku. Jednakże w przypadku istotnych zaburzeń w sferze psychicznej danej osoby spowodowanej czy to chorobą

psychiczną czy innych zaburzeń skutkujących dokonywaniem czynności prawnych np. w postaci masowego zawierania umów pożyczek, wniosek o ubezwłasnowolnienie jest jedyną możliwością na ochronę interesów osobistych czy też majątkowych danej osoby. Należy pamiętać, iż ubezwłasnowolnienie ma skutek dopiero od uprawomocnienia się orzeczenia w sprawie, dlatego zwłoka w złożeniu wniosku może powodować negatywne konsekwencje, najczęściej w sferze majątkowej osoby ubezwłasnowolnionej. Poradnik miał na celu przybliżenie najważniejszym aspektów ubezwłasnowolnienia. W celu odpowiedzi na dodatkowe pytania związane z tą instytucją czy sporządzenie wniosku o ubezwłasnowolnienie zasadnym będzie skorzystanie z nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego funkcjonującego na terenie powiatu stalowowolskiego.